

Grażyna Komorowska*, Marta Sadowska**
OIN Biblioteka Główna
Politechnika Warszawska

NOWE FORMY EDUKACJI INFORMACYJNEJ I ICH REALIZACJA W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ [NEW FORMS OF INFORMATION EDUCATION AND THEIR IMPLEMENTATION IN THE MAIN LIBRARY OF WARSAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY]

Abstrakt: Artykuł dotyczy wybranych zagadnień edukacji informacyjnej, realizowanych przez Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej, we współpracy z uczelnią. Zaprezentowano stronę domową biblioteki, omawiając dokładnie zakładkę specjalną – Studia, która jest jedną z form edukacji informacyjnej na odległość. Przedstawiono także inne działania informacyjne, już rozpoczęte, np.: współpracę z Ośrodkiem Kształcenia na Odległość (OKNO), Komisją Senacką ds. Kształcenia oraz z Samorządem Studenckim. W końcowej części artykułu wspomniano o planach rozwoju usług informacyjnych. Omówiono specjalizację szkoleń z informacji naukowej, które mają być włączone do programu studiów i adresowane do konkretnej grupy użytkowników (informacja chemiczna). Nawiązano do pomysłu umieszczenia szkolenia bibliotecznego na stronie domowej, co także będzie pomocne w nauczaniu na odległość. Przedstawiono nową propozycję kontaktu użytkownik-biblioteka – "Waszym zdaniem – zapytaj, skomentuj" i "Zapytaj bibliotekarza".

BIBLIOTEKA AKADEMICKA – EDUKACJA NA ODLEGŁOŚĆ – INTERNET – USŁUGI INFORMACYJNE – UŻYTKOWNICY

Abstract: The article refers to selected issues of information education, particularly those solutions that have been implemented in the Main Library of Warsaw University of Technology in close cooperation with the university. The authors present a new library website discussing in details the content of the chapter entitled "Studies", which is mainly devoted to distance education. Furthermore, they inform about the cooperation with the Center of Distance Education, University Senate Committee on Education and Student Self-Government and present the plans for the future development of information services. The authors also describe specialized information instruction, which is to be included into official programs of studying, targeted at one precisely defined group of library users (chemists) and discuss the idea of offering library instruction on the website to support distance education. Finally, they present two new forms of contacts between the library and its users: "In your opinion – ask and make a comment" and "Ask a librarian".

ACADEMIC LIBRARY – DISTANCE EDUCATION – INFORMATION SERVICES – INTERNET – USERS

*

* *

* Kustosza mgr GRAŻYNA KOMOROWSKA, pracownik Ośrodka Informacji Naukowej w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej; magister informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Dwie najważniejsze publikacje: (2007). *Effective solutions for accessing electronic resources – based on experiences of the Warsaw University of Technology Main Library* [współaut.]; (2004) *Krajowy obieg informacji naukowej i technicznej w dotychczasowej działalności bibliotek naukowych: spostrzeżenia i uwagi* [współaut.]. Adres elektr.: graza@bg.pw.edu.pl

** Mgr inż. MARTA SADOWSKA, sam. referent ds. informacji naukowej w Ośrodku Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej; wykształcenie wyższe, chemiczne, Wydział Chemiczny Politechniki Warszawskiej. Adres elektr.: sadowska@bg.pw.edu.pl

Stale wzrasta liczba źródeł informacji. Obserwujemy związane z tym zniechęcenie, niepewność i zagubienie czytelników w poruszaniu się po zasobach biblioteki. W artykule przedstawiono rozwiązania i działania podjęte przez Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej (BGPW) w celu lepszej edukacji użytkowników.

Oferujemy czytelnikowi różne formy edukacji tak, by sam wybrał dla siebie najdogodniejsze:

- stronę internetową (strona główna, zakładki specjalne),
- materiały drukowane (ulotki, broszury, informatory),
- szkolenia.

Strona główna biblioteki

Jedną z form edukacji informacyjnej, jest strona domowa biblioteki [www.bg.pw.edu.pl], traktowana jako kanał dystrybucyjny, między użytkownikiem, a światem rozproszonej informacji. Bibliotekarze podpowiadają, wskazują rzeczy wartościowe, dokonują wstępnej selekcji po to, by przekonać studenta, że warto korzystać z naukowych źródeł informacji, a nie tylko posługiwać się popularnymi wyszukiwarkami typu Google, Google Scholar. Pełnią też rolę przewodnika w obszarze internetowej wiedzy i proponują cenne źródła informacji naukowej – linki do ogólnodostępnych baz danych, repozytoriów, polecanych stron.

Jednym z ułatwień dla użytkowników jest popularyzacja i szeroka promocja w środowisku uczelni strony domowej, jej modyfikowanie, uproszczenia w poruszaniu się po stronie, używanie komunikatywnego języka i dobrej formy graficznej. Należy przy tym pamiętać, by nie dokonywać zbyt rewolucyjnych zmian, a wprowadzając nowości, trzeba respektować nawyki i przyzwyczajenia użytkowników. Można reklamować stronę domową, mówiąc: Myślisz Biblioteka Główna PW – Wejdz na stronę domową. Udało się zrealizować zadania promocyjne, co potwierdzają dane: kwiecień 2006 r. – 1 563 000 odwiedzających stronę główną, kwiecień 2008 – 2 450 000 wizyt.

Ważny element strony domowej stanowi dostęp do źródeł elektronicznych i informacja o nich. Linki do e-baz, e-czasopism, e-książek oraz do Biblioteki Cyfrowej pozwalają użytkownikom na dotarcie do wielu tysięcy pełnych tekstów – artykułów z czasopism oraz rozdziałów książek. Użytkownicy zarejestrowani w bibliotece mają dostęp do źródeł elektronicznych z dowolnych komputerów, także poza uczelnią. Tworzona ze zbiorów BG Biblioteka Cyfrowa PW jest coraz częściej wykorzystywana w procesie edukacji. Zamieszczane tu są popularne skrypty i podręczniki. Od połowy 2005 r. – początek projektu – udostępniono tu 615 pozycji w kilku seriach tematycznych, oferta jest sukcesywnie rozwijana. Zachęca się pracowników naukowych PW do prezentacji swoich książek, referatów i artykułów w wersji cyfrowej. Dzięki temu stwarza się szansę dotarcia do potrzebnego tytułu większej liczbie użytkowników (od maja 2006 r. ok. 660 tysięcy czytelników).

Poprzez stronę domową BG PW, dociera się do różnych użytkowników, tak jak różne są kierunki studiów i odmienne oczekiwania studentów i pracowników. Istnieje potrzeba rozszerzania oferty, nadszania za nowościami, wprowadzania udogodnień. W tym celu zrealizowano kilka projektów ułatwiających użytkownikom biblioteki, zarówno kontaktowanie się, jak i poruszanie się w bogatej ofercie źródeł elektronicznych. Takim działaniem jest prowadzenie korespondencji poprzez formularze kontaktowe. Opcja Zapytaj bibliotekarza to bezpośrednie zapytania o pracę biblioteki, o godziny otwarcia w czasie przerw świątecznych, o warunki założenia konta bibliotecznego. To możliwość podziękowań, ale też uwag krytycznych pod adresem biblioteki. Drugi

formularz Zaproponuj do zbiorów stanowi formę udziału użytkowników w polityce gromadzenia, zarówno książek tradycyjnych, jak i elektronicznych.

Wśród ułatwień dla użytkowników w poruszaniu się po źródłach elektronicznych przygotowano tzw. listę A–Z czyli listę alfabetyczną ok. 13 tys. tytułów czasopism elektronicznych (liczba bez tytułów zdublowanych). Utworzono też odrębną listę alfabetyczną A–Z dla 2300 tytułów książek elektronicznych. To narzędzie ma tylko kilka bibliotek w Polsce. Obie listy dostępne są za pośrednictwem strony.

Zakładki specjalne na stronie domowej

W myśl nowych tendencji w rozwoju bibliotek, strony domowe projektuje się pod kątem preferencji i potrzeb poszczególnych wydziałów oraz konkretnych grup użytkowników: studentów i pracowników. Zgodnie z tym w 2007 r. utworzono dwie zakładki specjalne: Studia i Dla Nauki.

Zakładkę Dla Nauki opracowano z myślą o pracownikach naukowych PW, na bazie współpracy z nimi, realizując ich potrzeby i sugestie.

Tematem tego artykułu są formy edukacji informacyjnej użytkowników, dlatego zostanie omówiona tylko zakładka Studia.

W zakładce Studia znalazły się następujące rodzaje informacji: katalogi, bazy danych, polecane linki oraz usługi, to co może być przydatne studentom podczas przygotowywania pracy magisterskiej, licencjackiej, inżynierskiej, referatów i projektów. Skupienie kilku źródeł w jednym miejscu pozwala na szybsze (przy mniejszej liczbie kliknięć) dotarcie do poszukiwanych materiałów, zmniejsza niepewność podczas przeglądania strony. Zastosowanie tego typu pomocy na stronie biblioteki daje czytelnikowi większą samodzielność i niezależność. Dzięki temu użytkownik nabiera umiejętności poruszania się po źródłach wiedzy, a może nawet wykorzystać te nawyki w przyszłości (*life-long learning*). Tworząc zakładkę przyjęto, że musi być ona skonstruowana tak, by użytkownik poruszał się po niej intuicyjnie, bez specjalnego dodatkowego szkolenia.

Aby zaspokoić potrzeby informacyjne studentów zdecydowano się na umieszczenie w zakładce trzech typów informacji:

- oferta Biblioteki Głównej i wskazówki jak z niej korzystać,
- linki do internetowych zasobów edukacyjnych,
- inne przydatne wiadomości, np. jak pisać prac naukowe.

W pierwszej grupie informacji użytkownik znajdzie:

- Spisy przydatnych książek,
- RefWorks – program do zarządzania bibliografią załącznikową,
- Linki do katalogu prac magisterskich, inżynierskich i licencjackich oraz do bazy prac doktorskich i habilitacyjnych PW.

Do drugiej grupy informacji zaliczają się:

- Zasoby edukacyjne,
- Inne przydatne linki.

Trzecią grupę stanowi instrukcja: Praca dyplomowa krok po kroku.

W pierwszej grupie: w linku Spisy przydatnych książek umieszczono listy lektur zalecane przez poszczególne wydziały, spisy dziedzinowe zasobów drukowanych bibliotek sieci PW oraz link do książek elektro-

nicznych, coraz bardziej popularnych wśród studentów. Jeśli użytkownik nie znalazł w naszych zbiorach poszukiwanej książki, może skorzystać z linku Zaproponuj do zbiorów lub zgłosić się do Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Link Zaproponuj do zbiorów powtarzany jest w kilku miejscach (strona główna, zakładki), w celu podkreślenia jego funkcjonalności i przydatności dla użytkowników.

W zakładce umieszczono program RefWorks, który jako jeden z elementów samodzielnej edukacji, ułatwia sporządzenie bibliografii załącznikowej. Pozwala on użytkownikom na tworzenie własnych katalogów, eksportowanie informacji bibliograficznych z elektronicznych baz danych oraz proste i szybkie przetwarzanie ich na bibliografię załącznikową. Większość z elektronicznych baz danych (link „e-bazy” na stronie domowej”) posiada przygotowaną w BG PW, prostą instrukcję pobierania danych do programu RefWorks. Aby przybliżyć program RefWorks i go popularyzować planujemy specjalistyczne szkolenia użytkowników.

W zakładce zamieszczono też linki do bazy prac doktorskich i habilitacyjnych broniących w PW oraz do katalogu prac magisterskich, licencjackich i inżynierskich (zawarto tu na razie dane z trzech wydziałów ale planujemy współpracę z pozostałymi wydziałami PW).

W drugiej grupie informacji ukazano zasoby edukacyjne. BG PW nawiązała współpracę z Ośrodkiem Kształcenia na Odległość (OKNO). Projekt OKNO realizowany jest w Politechnice Warszawskiej od 2000 r. W jego ramach prowadzone są studia metodami i technikami kształcenia na odległość z wykorzystaniem internetu. Oferta dotyczy studiów inżynierskich, magisterskich i podyplomowych na kilku kierunkach. Dzięki współpracy Biblioteki i Ośrodka otrzymano specjalnie opracowane podręczniki multimedialne, które jako odrębna kolekcja cyfrowa, zostały umieszczone w zakładce. Zasoby te są pomocne nie tylko w edukacji na odległość, ale wspierają też studentów zainteresowanych materiałami dydaktycznymi.

Inne formy edukacyjne umieszczone w zakładce, to wykłady i ćwiczenia dostępne poprzez Platformę edukacyjną do nauczania informatyki. Materiały dydaktyczne przygotowane zostały w ramach projektu „Opracowanie programów nauczania na odległość na kierunku studiów wyższych. Informatyka”. Dodano tu również zasoby edukacyjne z wielu dziedzin udostępniane przez Massachusetts Institute of Technology MIT.

Warto wspomnieć także o wykazie polecanych linków pod nazwą – Inne przydatne linki. Zawarto tu odnośniki do ogólnodostępnych baz danych i repozytoriów (BazTech, DOAJ, OAIster, ROAR, Federacja Bibliotek Cyfrowych) oraz do wyszukiwarek specjalistycznych (Google Book Search, Scirus). Każdy z polecanych przez nas linków posiada krótki opis.

Ostatnia trzecia grupa informacji w zakładce Studia to materiał Praca dyplomowa krok po kroku. Zawarto tu informacje jak korzystać z zasobów biblioteki wraz z praktycznymi wskazówkami jak pisać prace naukowe. Wskazówki te są pomocne studentom podczas wyszukiwania materiałów do pracy magisterskiej. Znajdują się tu także linki do informacji normalizacyjnej i patentowej. Odnośnik Jak pisać prace naukowe kieruje zaś użytkownika do listy przydatnych książek na temat metodologii tworzenia prac naukowych, zawiera uwagi jak sporządzać według norm opisy bibliograficzne źródeł drukowanych i elektronicznych, przypisy, cytaty, opisy tablic i ilustracji. Umieszczono także zarządzenie Rektora w sprawie wymagań edytorskich odnośnie rozpraw doktorskich i habilitacyjnych.

Warto wspomnieć, że w zakładce Studia użytkownik znajdzie dwa interesujące formularze kontaktowe: Zaproponuj ciekawy link i Waszym zdaniem – zapytaj, skomentuj. Oba mają na celu zachęcić użytkowników do współtworzenia zakładki.

Aby użytkownik dostawał bieżącą informację o tym, co nowego pojawiło się w zakładce, wprowadzono również możliwość korzystania z kanałów RSS.

Omawiana zakładka Studia jest stale uzupełniana i aktualizowana. W bibliotece są prowadzone dyskusje o tym, co jeszcze powinno się w niej znaleźć. Obecnie niewiele bibliotek polskich uczelni, wprowadziło na swoje strony zakładki specjalne, jako formę edukacji informacyjnej. Podobne zakładki znajdują się w bibliotekach: Politechniki Poznańskiej, Łódzkiej i Śląskiej. Propozycje te zawierają wiele dobrych pomysłów. Możliwe, że niektóre z nich zostaną zastosowane w BG PW. Na przykład do Spisu przydatnych książek zostaną dodane linki do polecanych słowników i encyklopedii. W Innych przydatnych linkach rozszerzy się ofertę wyszukiwarek specjalistycznych. Warto także, podobnie jak w BG Politechniki Poznańskiej, dodać link do bazy prac naukowych pracowników uczelni, na przykład pod hasłem Znajdź prace swojego promotora/wykładowcy. Kolejnym, dobrym w naszej ocenie, pomysłem wspomnianej biblioteki, jest dodanie do zakładki ulotek gotowych do wydruku – zainteresowany student sam wybiera, którą ulotkę wydrukować.

Pewną ciekawostką na jednej ze stron bibliotek zagranicznych jest umieszczenie słownika „żargonu” bibliotecznego, który ułatwia użytkownikom porozumiewanie się z bibliotekarzami.

Materiały drukowane

Biblioteka Główna, podobnie jak i inne biblioteki akademickie, stosuje także tradycyjne formy edukacji informacyjnej użytkownika: ulotki, informatory, broszury. Materiały dostępne są dla indywidualnych studentów BG PW, ale też mogą być one wykorzystane przez bibliotekarzy systemu, którzy korzystając ze strony internetowej www.bg.pw.edu.pl/materiały mogą wydrukować potrzebne ulotki.

Szkolenia

W tym miejscu warto omówić szkolenia dla użytkowników w aktualnie dostępnej formie – zakładka Studia – Szkolenia dla użytkowników. Użytkownik znajdzie tu jedynie omówienie szkoleń prowadzonych przez bibliotekę, dla różnych grup odbiorców:

- studenci pierwszego roku (przysposobienie biblioteczne),
- studenci dyplomanci i doktoranci (szkolenia specjalistyczne),
- studenci studiów w języku angielskim,
- szkolenia dla bibliotekarzy systemu,
- szkolenia indywidualne.

Daży się do większej specjalizacji szkoleń z informacji naukowej w formie wykładów i warsztatów dla konkretnych wydziałów. Istnieją już doświadczenia ze studentami Wydziału Inżynierii Chemicznej i Procesowej oraz Wydziału Chemicznego. Realizuje się program szkoleń dla doktorantów ze wskazaniem na elektroniczne źródła informacji, bibliograficzne bazy danych, katalogi centralne. W ostatnich latach przygotowano także przysposobienie biblioteczne w języku angielskim.

Oczywiście tradycyjne szkolenia biblioteczne są nadal przydatne, by efektywnie wykorzystywać zasoby biblioteki i zapoznawać z nimi studentów początkowych lat studiów. Obecnie ważne jest jednak, by zaproponować inną formę szkoleń. Jedną z nich będzie już wkrótce przygotowanie przysposobienia bibliotecznego w wersji

online, do umieszczenia w zakładce Studia. Dodane tu zostaną prezentacje ze specjalistycznych szkoleń bibliotecznych i przewodniki po bibliotece.

Aby rozwijać formy edukacji informacyjnej i lepiej rozumieć potrzeby różnych grup użytkowników, Biblioteka Główna nawiązała współpracę z Komisją Senacką ds. Kształcenia i Komisją ds. Nauki oraz z Samorządem Studenckim. W wyniku dyskusji zaproponowano wprowadzenie do programu studiów w ramach bloku HES (przedmioty humanistyczne, ekonomiczne, społeczne) obieralnego przedmiotu z zakresu informacji naukowej. Przedmiot ten będzie prowadzony od października 2008 r. przez Bibliotekę Główną wspólnie z Kolegium Nauk Społecznych i Administracji. Zaliczenie go umożliwi studentom zdobycie punktów kredytowych.

Na jednym z posiedzeń Komisji Senackiej ds. Nauki poruszono kwestię dodatkowego szkolenia dla doktorantów. Potrzebę taką potwierdził wynik ankiety przeprowadzonej w 2007 r. w ramach Studium Pedagogicznego dla doktorantów PW – 60% respondentów opowiedziało się „za”.

Wnioski

Warto promować strony internetowe, ponieważ stanowią one ważny i wygodny dla użytkowników kanał dystrybucji informacji. Korzystając z *homepage* można proponować użytkownikom nowe formy edukacji informacyjnej, tak aby spełnić ich potrzeby i oczekiwania.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej. <http://www.ml.put.poznan.pl/pl/> [odczyt: 5.05.2008].
- Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach. <http://www.bg.polsl.pl/> [odczyt: 5.05.2008].
- Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej. <http://www.bg.pw.edu.pl/> [odczyt: 5.05.2008].
- Biblioteka Politechniki Łódzkiej. <http://bg.p.lodz.pl/> [odczyt: 5.05.2008].
- Derfert-Wolf, L. (2006). Elektroniczne usługi informacyjne typu pytanie-odpowiedź – światowe trendy i doświadczenia bibliotek, dok. elektr. *Biuletyn EBIB* nr 1 z. 71 [odczyt: 6.02.2006].
- Detlor, B.; V. Lewis (2006). Academic Library Web Sites: Current Practice and Future Directions, dok. elektr. *The Journal of Academic Librarianship* nr 32, z. 3, s. 251–258 [odczyt: 24.04.2006].
- Gardner, S. J.; J. E. Juricek; F. G. Xu (2008). An Analysis of Academic Library Web Pages for Faculty, dok. elektr. *The Journal of Academic Librarianship* nr 34, z. 1, s. 16–24 [odczyt: 29.01.2008].
- Kuchi, T. (2006). Communicating Mission: An Analysis of Academic Library Web Sites, dok. elektr. *The Journal of Academic Librarianship* nr 32, z. 2, s. 148–154 [odczyt: 13.02.2006].
- Pryce-Jones, E.; J. Bell (2005). Edukacja użytkownika na UCE. Tł. z ang. J. Grześkowiak, dok. elektr. *Biuletyn EBIB* nr 1 z. 62.
- Ragains, P. A. (2001). Primer on developing and using course-related library Web pages, dok. elektr. *Research Strategies* nr 18, z.1, s. 85–93 [odczyt: 4.04.2002].